Commissie
Ruimtelijke Kwaliteit

Bezoekadres
Weesperplein 8
Amsterdam

Postbus 1409
1000 BK Amsterdam
crk@amsterdam.nl
www.crk.amsterdam.nl

Commisse Aanwijzing Monumenten

Onderwerp	Adviesaanvraag aanwijzing vier clusters Palmdwarsstraat e.o.
Datum	13 november 2023
Commissie	Annuska Pronkhorst (voorzitter/architectuurhistoricus), Freek Schmidt (architectuurhistoricus), Isabel van Lent (architectuurhistoricus), Jacqueline de Graauw (bouwhistoricus)
Secretaris	Elles van den Hoek
Adviseur(s)	Agnes Hemmes (Monumenten en Archeologie)

Geachte leden van het dagelijks bestuur van stadsdeel Centrum,

U heeft de subcommissie Aanwijzing Monumenten van de CRK gevraagd advies uit te brengen over de aanwijzing van de Palmdwarsstraat 1-37 /Palmgracht 37/Palmstraat 44-48, Palmdwarsstraat 16-42/ Palmstraat 61-65, Palmdwarsstraat 39-81/ Palmstraat 55-57/ Willemsstraat 152-154 en Goudsbloemstraat 74-76 als gemeentelijk monument. De commissie hanteert bij de advisering de selectiecriteria voor monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten, zoals vastgesteld in de Erfgoedverordening. Zij beoordeelt of dit ensemble voor Amsterdam van belang is vanwege de stedenbouwkundige, architectonische en/of cultuurhistorische waarde. Daarnaast wordt beoordeeld in hoeverre het een gaaf en/of zeldzaam voorbeeld is voor een bepaalde periode of van een bepaald (gebouw)type.

De commissie adviseert u de vier woningbouwclusters met bedrijfsruimtes aan de Palmdwarsstraat e.o. gebouwd rond 1980 en ontworpen door architect Theo Bosch aan te wijzen als gemeentelijk monument. Als een van de eerste, innovatieve stadsvernieuwingsprojecten in het teken van het behoud van de historische structuur van de Amsterdamse binnenstad vertegenwoordigt dit ensemble bijzondere stedenbouwkundige maar ook cultuurhistorische en architectonische waarde. De zorgvuldige inpassing in het bestaande stedelijk weefsel en tegelijkertijd de toepassing van een voor die tijd moderne vormentaal zorgt er voor dat dit ensemble een geslaagd voorbeeld is van het gedachtegoed van de Forumgroep en Theo Bosch in het bijzonder. De hoofdopzet en het gevelbeeld zijn op wat ondergeschikte aanpassingen na nog conform het oorspronkelijke ontwerp. De commissie merkt daarbij op dat de architectonische waarde niet per definitie ligt in de afzonderlijke woningplattegronden of in de fysieke

materialisering van het interieur en exterieur. Belangrijk is daarentegen wel de eenheid in de verfijning van detaillering en materialisering binnen de samenstellende delen van het complex onderling.

Stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarde
In de jaren '70 van de twintigste eeuw was een groot deel van de historische binnenstad verpauperd. De bebouwing was in zeer slechte staat, binnenterreinen waren volgebouwd en de leegstand was groot. Grote delen van bouwblokken werden gesloopt en vervangen door vaak grootschalige nieuwbouw (cityvorming). In reactie hierop werd door architecten van de Forumgroep, waarvan Bosch deel uitmaakte, ingezet op herstel en/of nieuwbouw die aansloot bij de structuur van de oorspronkelijke bebouwing en de menselijke maat weer centraal stelde. Het complex van vier cluster met sociale woningbouw en bedrijfsruimtes rond de Palmdwarsstraat is het eerste Amsterdamse voorbeeld van nieuwbouw in aansluiting op de oorspronkelijke buurt, maar met een eigentijdse visie op woon- en leefomgeving vanuit sociaal oogpunt. Deze kwam vaak in samenspraak met bewoners/gebruikers tot stand. Belangrijke vernieuwing was de programmering van de begane grond met winkels en bedrijfsruimtes om de levendigheid van de buurt een nieuwe impuls te geven.
Stedenbouwkundig sluit het ontwerp aan op het historische karakter en de kleinschalige verkaveling van de bebouwing in de Jordaan door het volgen van bestaande rooilijnen en parcellering en de variatie in bouwhoogte in relatie tot de positie in de straatwand. Het opschonen van de binnenterreinen resulteerde in lichte, open binnentuinen. Door gebruik te maken van de lagere daken van de bergingen voor dakterrassen en het toepassen van brede galerijen, die als collectieve buitenruimte gebruikt kunnen worden, is een rustige en prettige buitenruimte ontstaan midden in het dichtbebouwde stad en krijgt het binnenterrein een semi-openbaar karakter.

Architectonische waarde
De aansluiting op de fijnmazige structuur van de buurt komt ook tot uitdrukking in de architectonische uitwerking. Zonder de oorspronkelijke bebouwing te kopiëren is met een voor die tijd moderne vormgeving een zorgvuldige aanheling van de straatwanden ontstaan, die de bestaande ritmiek respecteert. De drie hoeken van de Palmdwarsstraat reageren door de arcade met terugliggende pui op de afgesnoten hoek van de bestaande bebouwing. Bovendien ontstaat hierdoor meer openheid (lucht en ruimte) in de openbare ruimte. De sterke samenhang van de vier blokken komt onder andere tot uitdrukking in de beëindiging met tongewelf-vormige daken, gevelindeling, entreepartijen en materialisering.
In het ontwerp is ook duidelijk aandacht besteed aan de woonkwaliteit, die niet alleen tot uitdrukking komt in de openheid van het binnenterrein, maar ook in het interieur. Een efficiënte indeling van de plattegronden binnen de smalle beukmaat maakt het in combinatie met ingrepen, zoals sprongen in de gevel en daklichten mogelijk om verschillende woningtypes, met de nadruk op grotere gezinswoningen, te realiseren. Ook in de bedrijfsruimtes op de begane grond is door gebruik te maken van terugliggende splitlevelvloeren ruimte gecreëerd. Het handschrift van de architect is duidelijk herkenbaar in allerlei elementen zoals de gevelbeëindiging, vormgeving van de (Franse) balkons, toepassing van materialen zoals glazen bouwstenen. Tenslotte, Theo Bosch verkreeg de opdracht voor het woningbouwcomplex Palmdwarsstraat naar aanleiding van zijn afstudeerproject *Woningdak* aan de Academie van Bouwkunst in Amsterdam, een studie naar de ruimtelijke structuur en de problematiek van de Jordaan. Het project aan de Palmdwarsstraat neemt daarmee als vroeg werk een belangrijke positie in binnen zijn rijke gebouwde oeuvre.

Gaafheid, herkenbaarheid en zeldzaamheid
Het complex is een beeldbepalend onderdeel van het noordelijke deel van de Jordaan, met name door kenmerkende tongewelfvormige beëindiging, open hoeken met arcades en de entreepartijen van de bovenwoningen. Op enkele ondergeschikte wijzigingen na is het complex nog oorspronkelijk.

Amsterdam, 11 december 2023
Commissie Aanwijzing Monumenten

Annuska Pronkhorst, voorzitter

Cc Monumenten en Archeologie